

med flid sit bagbens plekter · så sangen lød *Harald Herdal* (39), græshopernes citherspil *Hans Hartvig Seedorff* (40); fra grøftens græs det skøre · spil på spinkle vingestrenge *Johannes Jørgensen* (41); græshoppen klumper og gnider og filer · løs på den hæse, svagt dirrende streng *Ebbe Jahn-Nielsen* (42).

Græshop gned med flid sin spinkle fil *Johs. V. Jensen* (43), græshoppens stemme tindrer tynd og svimmel *Per Lange* (44). Nu fanger øret en spinkel tone, · der dirrer sprukken en tid og dør. · Græshoppen springer og atter filer · den toner frem af sin tørre krop *O. J. Riisberg Jensen* (45), og hegnet dér · fyldes af en ihærdig, · højlydt kimmen, · som sad der hundrede og atter hundred · græshopper skjult i løvets grønne sale · og kimede på hundrede nikkelklokker, · som var de tossede og splittergale *Harald Herdal* (46). Rasende fryd udlades elektrisk i græshoppeknitren *Thorkild Bjørnvig* (47); der dirrer blandhvid, knitrer derude · med lyd af tørre græs, græshoppen knirker *Bodil Bech* (48); kornmarken bølger, og græshopper spiller. · Tonerne knitrer som ild mellem strå *Erik Bertelsen* (49), græshoppen knitrer i klitten · sin skjulte vinge-kvivitten. · Den spiller sin fedel, sin tørre fiol · beruset af julis sol *Emil Bønnelycke* (50). Græshoppesang, der summede som monotone blues *Jørgen Nash* (51).

Nu hører jeg vinden i rørene syde · og græshoppen svinger sin lille skralde *Aage V. Reiter* (52).

Da skinger det med ét så fint fra græsset, · så fint og skarpt – et knivsblad rigtig hvæsset. · Det tinker ind imellem som et ur, · nej, mest det ligner vist en symaskine, · men først og sidst det høje, fine, fine *Peter Ommerbo* (53). Lyd som et lilleput-ankerspils · kæder og trisser. · Allestedts, ingensteds, · inde i ho'det · er der et feberløbsk evighedsurværk, · hvor nuernes nåle blir hvæsset. · Ude i græsset · er der et græs, · hvor en græshoppe · sidder og sisser *Piet Hein* (54).

I den høstlig svale kvæld · græshoppers skingre buestrog · forkynner somren går på hæld *Hans Henriksen* (55), langs kornets faste stier lød · små violiners aftenspil *Mads Nielsen* (56), græshoppen sang, et drømmespil · i aftenlandets stilhed *Louise Neuhaus* (57).

I de varme nætters · blødt fyldte sommermørke svirrer højt · græshoppegnidren *Hans Storm* (58). Jeg kan høre små insekter · klimpre mørkerædt til bal · og med spændte bagben gnide · vingens dirrende metal *Tom Kristensen* (59); dér, hvor solen sanked' sine rester · af sin purpurkåbe og gik ned, · er det store violin-orkester · som kan høres fjernet i nattens fred *Hulda Lütken* (60).

Gamle danske dyrerim (61); Harald H. Lund,

Græshoppens fiasko (62); Peter Ommerbo (63); Chr. Hvid Simonsen, Græshoppen spiller (64).

LITTERATUR: (1) 432c 100; (2) 518 6; (3) a 695c 93 sml. 695e 74; b 695e 29; c 695c 46 sml. 695 34; (4) 432b 4; (5) 625c 62; (6) 261 1.2, 364; (7) 20 137; (8) 50b 1,51; (9) 568b 138; (10) a 401b 150; b 401f 213; (11) 755 12; (12) 465 14f; (13) 386d 4,8, 215f; (14) 535 189; (15) 825e 163; (16) 817b 179; (17) 918i 31; (18) 947 79; (19) 426c 7; (20) 55d 21; (21) 113b 46; (22) 433 14; (23) 397b 44; (24) 426 8; (25) 622b 32; (26) 537b 24; (27) 779a 26; (28) 403b 53; (29) 360d 76; (30) 829 62; (31) 923 6; (32) a 937b 105; b 937g 183; (33) 622 44; (34) 184f 56; (35) 413g 69; (36) 270e 20; (37) 537c 55; (38) 269 64; (39) 333 102; (40) 782q 59; (41) 432d 28; (42) 397 42; (43) 401q 51; (44) 503 8; (45) 403 47; (46) 333i 74; (47) 67c 110; (48) 39b 8; (49) 56h 52; (50) 116b 29; (51) 597 91; (52) 726c 34; (53) 657d 19; (54) 324 8. saml. 42; (55) 331 20; (56) 622d 38; (57) 607b 13; (58) 819c 28; (59) 469c 13; (60) 542 2; (61) 104 49f jf. 121; (62) 537g 40-42; (63) 657b 72; (64) 789 28f.

Fårekyllinger, *Gryllidae*

Den gullige, brunplettede HUSFÅREKYLLING, *Acheta domestica*, er næsten altedende og alm. på steder med konstant varme, f.eks. i varmekanaler, panelet bag radiatoren, ved oliefyret og på lossepladser. Den blanksorte MARKFÅREKYLLING, *Gryllus campestris*, lever i jorden af planterødder og er hos os kun fundet på Bornholm.
– Danmarks Dyreverden 2, 46-48.

Fårekylling, ældre nydansk d.s. (1594 forkylning), dyret piber eller pipper som en kylling, forleddet måske dog hørende til gammeldansk faar 'frygt, vrede', oldnord. far 'ulykke, skade' (beslægtet med ordet fare) idet man tolkede lyden som et ulykkesvarsel, sml. nedenfor (1); fare-, fårekok, ældre nydansk d.s. Sønderjylland, SFyn og øerne s.f., Ærø 1834ff, Langeland 1841 (2); fårekrit Angel o. 1880 (3) se nedenfor.

Ovntyde(r) o. 1700ff fordi »stemmen« antyder noget ondt (4) jf. uuntider Mors 1807, »skal måske være 'ovntyder', man tror hvor den indfinder sig spår den ondt« (5), kunne også betyde 'ondtider', forleddet dog snarere 'ovn' jf. ovnbider o. 1700

Af færekyllingens piben tog almuen varsel om død og ulykke i hjemmet. Maleri af Fritz Syberg med titlen »Dødsfald«, 1890-92. Statens Museum for Kunst.

(6), offventid(er) 1634 (7), ovntide(r) Vendsyssel og ovnfugl 1700-t (8), ovntæge Mors, Thy, Vendsyssel (9).

Dødningeur nævnt bl.a. af Oehlenschläger 1803 og K. L. Rahbek 1818 kan være færekylling (10) jf. væggesmed NFyn (11) sml. s 126.

Siri(t)s(e) = sirres 1563, insektet sirrer, sirsker (12) sml. græshoppe s. 49; sirris(se), sirissa, sirser Bornholm 1745ff (13) fra svensk eller norsk (14), serisse, serids Sjælland 1800-t (15), sterids, steritse, stirits Jylland 1848 (16); antagelig i det sjællandske persontilnavn Cirkce 1400-t (17); kritte Angel og krilekok Als o. 1900 (18); kykkelyse Årø o. 1925 (19).

Jordkrebs Sundeved o. 1900 (20), nu zoologisk Gryllotalpa gryllotalpa.

Stjabe, stjave, stjaf, stjare Sønderjylland, SSlesvig, også om en tosset person, et stjabehoved; brugt som verbum: drive ørkloest omkring (21), sml. gæsibile s. 139.

Færørerne: veggjasmiður, veggjasmyril 'væg + dværgfolk' 1800ff (22).

LITTERATUR: (1) 659 4,600f; (2) 434 1,815; 571 103, 107; 369 246; 388; (3) 212c 1,408; (4) 434 3,439f; 903 4,3,1826,296 (Jyll.); (5) 769 156; (6) 434 3, 439f; 903 4,3, 1826,294; (7) 940 upag.; (8) 434 3,439f; 903 4,3,294f; 571 399; (9) 212c 2, 775; 804 1, 104; (10) 659 4,85; (11) 388 (Klinte s.); (12) 434 3, 730 og 5, 380; (13) 85 35,1957,107; 860 12; 801 402; 203 289; (14) 332 73; (15) 903 6,1848,815,839; 416 402; (16) 903 6, 815,839; (17) 363 2,1, 186; (18) 212c tb. 278 og 2,302; (19) 388; (20) 212c 2, 48; (21) 212c 3,573; 66 2,217; 663 2,3,195; 178 1, 1978, 103; 388; 170 1915, 19; (22) 500 160; 393 491.

VARSLER

Når færekyllingen synger betyder det enten lig eller bryllup (1734; 1) sml. nedenfor; dens piben varsler død (1740; 2); »yndes af almuen undtagen når de først kommer ind i huset, da man indbilder sig, at de spår om lig« (1763; 3) hvor den første gang indfinder sig i et hus (1767; 4); »dette insekts skadelighed for mennesket er kun ubetydelig, men det forfølges ikke desto mindre formedelst sin

ubehageligt skærende lyd, der desuden for almuen er ildevarslende» (1828; 5).

Dødningeuret piber · strådødens varselsang *Adam Oehlenschläger* 1803 (6); hør førekyllingen, hvor fælt den piber! · dens tit gentagne, stygge varselsang (Aladdin, 1805); der er en styg, trang-brystet førekylling, · som piber hist i krogen! · Den kynder – lig i huset, siger man. *B. S. Inge-mann, Mithridat* (1812) (7).

Førekyllingens dødsvarsel har været folketro over det meste af landet (8). Høres den i sovekammeret (9) skal én i huset dø (10); insektet var derfor en frygtet gæst i skorstenen (Falster o. 1850; 11). Det varslede død hvis en førekylling begyndte at synge hvor man aldrig havde hørt den før (VJylland; 12). En kvinde hørte på dødslejet hvad der lød som en flok pippende kyllinger; på en gård hørte man førekyllingen synde, og fire personer døde kort efter (Rødding; 13); »kort før min søn døde hørte han en førekylling i møddingen« (14). Mens H. C. Andersens fader lå for døden peb førekyllingen, og moderen sagde til den: »Han er død, du behøver ikke at synde efter ham; isjomfruen har taget ham« (Mit Livs Eventyr, 1855).

Man mente imidlertid også, at »det hus er lyksaligt, hvor storken og svalen bygger, hvor førekyllingen findes« (o. 1680; 15). Det betyder lykke at have en førekylling i huset, men dør den pludselig eller forlader huset, kommer en af dets beboere ud for en ulykke. En københavnsk bager flyttede til et nyt bageri og tog nogle førekyllinger fra det gamle med i den tro, at han ellers ikke fik held med forretningen (16). Man kendte flere eksempler på, at førekyllingerne flyttede fra et hus, som siden brændte (17).

Førekyllingen holdt meget af at gå gennem varm aske. Nævnedes man den ved navn, så brændte den op og man døde selv inden året var omme (Egtved; 18). Når det ligesom spillede i væggen, sagde man »nu laver den til gilde«, for så ville der snart blive holdt bryllup, men hvis den pippede skulle én snart begraves, »for nu er førekokken kommet« (Ryslinge; 19).

Der kan ventes regn når førekyllingerne mod aften høres særlig meget (1840; 20); kom de en aften frem fra deres skjulesteder og fløj omkring i stuen og omkring lyset var det tegn på ondt vejr og stærk blæst (Hammerum h.; 21).

LITTERATUR: (1) 62 57; (2) 693 XXVIII; (3) 693b 1,679; (4) 908 187 (Fredericia); (5) 204 439f; (6) 649 321; (7) 878b 145; (8) 160 1906/23:624, 638,1069 m.fl.; (9) 847c 168; (10) 794 9.2,1888, 233; (11) 281c 29; (12) 212 61; 464f 3,176; (13)

464g 2,392; (14) 464g ny rk. 2, 252; (15) 464g 2, 263; (16) 436c 55; (17) 871 14; (18) 160 1904/27: 2344 (1888); (19) 794 9,1888,13; (20) 806 39; (21) 871 14.

Honningbierne dør hvis førekyllinger får adgang til kuben (1634; 1).

Hader man førekyllingen, vil den hævne sig (Fredericia; 2).

»Lægger man et knippe ærtehalm om vinteren i stuen, så kryber de deri, bær dem så ud i kulden eller sneen, så forfryser de straks, thi de kan ej lide kulde og holder sig derfor altid til ovnen« (o. 1700; 3).

Gåder: hvilken kylling har seks ben? – Hvad er det for kyllinger, som ikke har fjer på? (4).

Talemåde: han ser ud, som han har ædt ovntæger – brugt om den blege, modfaldne, som ser forsulten ud (1776ff; 5).

En førekyllings svirrende glastonter *I. P. Jacobsen* (6).

LITTERATUR: (1) 940b upag.; (2) 464f 1, 139; (3) 167 1935, 46; (4) 794 9,1888,91; 464n 34; (5) 659 4,600; 888 1935,137; (6) 392b 1, 93.

Ørentvist, *Forficula auricularia*

Det 1-1,4 cm lange rødblune insekts halenokker er omdannet til en bevægelig tang, hos hannen er dens arme som regel krumme, hos hunnen lige. Under forvingerne ligger veludviklede flyvevin-ger. Holder til på mørke, fugtige steder og er alm. i hele landet; kan gøre nogen skade i frugtplanta-ger.

– Danmarks Dyreverden 2, 57-63.

Ørentvist, ældre nydansk øretvist, i første stave-måde måske oprindelig et sjællandsk navn (1), -tvist betyder todelt som en kløftdannet gren eller kvist (»tvege«) (2) og sigter til tangen på bagkrop-pen. Insektet søger mørke skjulesteder, men det var og er en udbredt misforståelse, at det pønser på at krybe ind i menneskets ører for med tangen at bide trommehinderne over (3):